

УДК 378.147
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-86-46

РОЗВИТОК ГНУЧКИХ УМІНЬ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНО ЗОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Гагіна Н.В., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Чернігівський національний технологічний університет

Лось О.В., к. філол. н., доцент,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Чернігівський національний технологічний університет

У статті розглянуто ефективні методи розвитку гнучких умінь на занятті іноземної мови професійного спрямування. Автори уточнюють поняття «гнучкі вміння», визначають ключові гнучкі міжпрофесійні вміння майбутнього фахівця, обґрунтовують необхідність застосування інтерактивних методів для їх розвитку.

Ключові слова: гнучкі вміння, особистісні якості, інтерактивні методи, іноземна мова професійного спрямування, вища професійна освіта.

В статье рассмотрены эффективные методы развития гибких умений на занятии иностранного языка профессиональной направленности. Авторы уточняют понятие «гибкие умения», определяют ключевые гибкие межпрофессиональные умения будущего специалиста, обосновывают необходимость применения интерактивных методов для их развития.

Ключевые слова: гибкие умения, личностные качества, интерактивные методы, иностранный язык профессиональной направленности, высшее профессиональное образование.

Gagina N.V., Los O.V. SOFT SKILLS DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF ESP TEACHING

The article focuses on the most effective methods of soft skills development in the ESP classroom. The authors consider different approaches to interpretation of soft skills and specify their own understanding of the notion. Soft skills are defined as interprofessional skills that ensure effective personal interaction, productive cooperation and successful self-realization in a professional workplace environment. The most essential soft skills for workforce success include complex problem solving, critical thinking, creativity, people management, coordinating with others, emotional intelligence, decision making, service orientation, negotiation and cognitive flexibility. The authors analyse different interactive methods that encourage foreign language communication and foster soft skills development in specialism-related situations. The cooperative learning as a form of active learning where students work in small groups to perform a specific task is considered to be appropriate for the development of students' soft skills as well as professional foreign language competence in the ESP classroom. Such methods as problem solving method, case study, method of projects, discussion method, business games and role playing, cooperative method are thought to be relevant to simulate situations close to real professional problems, and valuable to further professional development and personal growth. The appropriateness of methods used for soft skills development depends on the lesson aims and objectives, students' language level and personal qualities, availability of technical equipment, resources and other factors.

Key words: soft skills, personal qualities, interactive methods, foreign language for specific purposes, higher vocational education.

Постановка проблеми. Орієнтація сучасної вищої професійної освіти на підготовку висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, здатних до продуктивної міжособистісної взаємодії та ефективного спілкування в глобалізованому світі, передбачає оволодіння знаннями, навичками й уміннями, що належать до сфери професійної діяльності майбутніх фахівців, сформованої на достатньому рівні іншомовної комунікативної компетенції для встановлення контактів з іноземними партнерами, а також низкою міжпрофесійних соціальних навичок і вмінь, які дають змогу успішно інтегруватися в професій-

не середовище, повноцінно реалізовувати свої можливості в трудовій діяльності, нестандартно мислити та гнучко реагувати в кризових ситуаціях, успішно вирішувати професійні завдання в співпраці з колегами й партнерами.

Дослідження, проведене міжнародною організацією «Всесвітній економічний форум» за участі менеджерів провідних компаній, лідерів у дев'яти галузях економіки, дало можливість визначити 35 значущих гнучких умінь («soft skills»), необхідних для успішної професійної діяльності в різних сферах економіки [14]. Серед визначених найзатребуванішими в майбутньому вважа-

ються вміння вирішувати складні завдання, критично мислити, управляти людьми, діяти узгоджено, приймати рішення, вести переговори, а також креативність, емоційний інтелект, клієнтоцентрованість і когнітивна гнучкість [10]. Ураховуючи цінність міжпрофесійних умінь для роботодавців на вітчизняному та світовому ринках праці, важливе завдання вищої професійної освіти вбачаємо в створенні оптимального навчального середовища для їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-прикладні аспекти формування й розвитку «soft skills» у контексті професійної підготовки майбутніх фахівців розглядають В. Давидова, Н. Длугунович, А Івоніна, К. Коваль, О. Ковтун, О. Лазарева, Л. Липман, І. Черкасова, О. Чуланова, С. Шилова, Т. Яркова та інші науковці. Проте у вітчизняному освітньому просторі поняття «soft skills» (гнучкі вміння) є досить новим і недостатньо вивченим.

Оскільки значна частина наукової, технологічної, академічної співпраці відбувається сьогодні здебільшого англійською мовою, а бізнес-контакти з міжнародними партнерами пропонують нові моделі взаємодії та функціонування в колективі, гнучкі вміння й іншомовна комунікативна компетентність стають ключовими факторами успішної професійної діяльності. Уважаємо, що іншомовна комунікативна взаємодія на занятті іноземної мови професійного спрямування (далі – ІМПС) є оптимальним середовищем для невимушеного формування базових гнучких міжпрофесійних умінь майбутніх фахівців.

Постановка мети. Метою статті є дослідження ефективних методів розвитку гнучких умінь на занятті ІМПС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Логіка дослідження потребує передусім уточнення базової категорії «soft skills», оскільки аналіз наукової літератури засвідчив доволі різновекторне тлумачення цього концепту. Так, поняття «soft skills» визначається як соціально-психологічні навички: комунікативні, лідерські, командні, публічні тощо, необхідні в більшості життєвих ситуацій [9]; уніфіковані навички й особистісні якості, які підвищують ефективність роботи і взаємодії з іншими людьми [8]; універсальні навички, що допомагають професійно розвиватися й будувати кар'єру в будь-якій галузі [2]; широкий спектр умінь, компетентностей, поведінкових реакцій та особистісних якостей, що уможливають ефективне функціонування в професійному середовищі, співпрацюючи з іншими людьми, і досягнення власних цілей [13]; соціально-трудова характеристика сукупності

знань, умінь, навичок і мотиваційних характеристик працівника у сфері взаємодії між людьми [3].

У дослідженні під поняттям «soft skills» ми розуміємо гнучкі вміння, оскільки вміння, що утворюється на основі системи засвоєних знань і сформованих навичок, є категорією більш високого порядку, ніж навичка.

Б. Ломов визначає вміння як складне психічне утворення, що формується на основі системи навичок і знань і забезпечує готовність людини до самостійного вирішення поставленого перед нею завдання [5]. Формування й функціонування вмінь відбувається на основі активного, свідомого та цілеспрямованого практичного використання досвіду людини, представленого знаннями й навичками [6]. Варто зазначити, що будь-яке вміння, що формується та реалізується в активній діяльності на основі знань і навичок, тісно пов'язане з творчим мисленням людини та її особистісними якостями, що сприяють успішній реалізації завдань.

Отже, «soft skills» у межах дослідження розглядаємо як гнучкі міжпрофесійні вміння й особистісні якості, що визначають ефективність міжособистісної взаємодії, продуктивність співпраці та успішність самореалізації майбутнього фахівця в професійному середовищі.

Розвиток гнучких міжпрофесійних умінь на занятті ІМПС потребує відповідного змісту підготовки, форми організації й методичного інструментарію.

У сучасній педагогічній теорії і практиці існує усталена думка про ефективність формування соціально важливих навичок і вмінь в умовах інтерактивного кооперативного навчання, що ґрунтується на активній міжособистісній взаємодії.

На жаль, досить звичними в системі вищої освіти стали конкурентне та індивідуалістичне навчання, проте розвиток таких умінь, як діяти узгоджено, приймати колегіальні рішення, вести переговори, можливий тільки за умови кооперативного контексту навчання.

Широкого застосування у сфері освіти кооперативне навчання як вид активного навчання, що передбачає взаємодію і співпрацю студентів у малих групах для досягнення спільної навчальної мети, набуло завдяки дослідженням і практичним розробкам Е. Аронсона, Д. Джонсона, Р. Джонсона, С. Кагана, Е. Коен, Н. Медден, Р. Славіна, Е. Холубек, Ш. Шарана, Й. Шарана й інших науковців.

На основі аналізу наукових джерел визначаємо такі принципи організації моделі кооперативного навчання: позитивна

взаємозалежність учасників, індивідуальна відповідальність, стимулювальна взаємодія «пліч-о-пліч», одночасна взаємодія, рівна співучасть усіх учасників [11; 12].

Застосування на занятті ІМПС різноманітних кооперативних моделей і методів уможливорює обговорення дискусійних питань, вирішення професійних проблемних завдань, активізацію вивченого матеріалу, поглиблення знань із нової теми, підготовку презентацій, виконання проєктів та інших творчих завдань, проведення міні-досліджень професійної тематики й водночас розвиток гнучких умінь.

Як свідчать результати практичного досвіду, кооперативна діяльність створює сприятливе середовище для розвитку в студентів гнучких умінь, оскільки робота в групі породжує конфлікт ідей, поглядів, ставлень, підходів, оцінок та уможливорює аргументацію своєї точки зору під час обговорення, переконання партнерів, переосмислення власної позиції, творчий пошук раціональних підходів, прийняття нестандартного рішення, досягнення згоди на засадах діалогу, вирішення складного завдання за допомогою об'єднання зусиль, інтеграції ідей, критичне взаємооцінювання, груповий аналіз результатів спільної навчальної діяльності.

Доцільність кооперативної форми навчання для ефективного розвитку гнучких міжпрофесійних умінь пов'язана також із тим, що за такої організації навчальної взаємодії розвиватимуться професійно необхідні особистісні утворення майбутніх фахівців, а саме: готовність до взаємовигідної співпраці, креативність, когнітивна гнучкість, повага до точки зору іншої людини, центрованість на партнері, емоційний інтелект, що передбачає усвідомлення власних емоцій та емоцій оточуючих, саморегуляцію, емпатію, внутрішню мотивацію тощо.

Уважаємо, що використання кооперативного методу на занятті ІМПС дає можливість не тільки розвивати гнучкі вміння майбутніх фахівців на основі іншомовної комунікативної взаємодії, а й досягти позитивних змін у когнітивній, психоемоційній, мотиваційно-ціннісній і діяльнісній сферах особистості.

Власні спостереження та суб'єктивне самооцінювання студентів у процесі навчання ІМПС свідчать про недостатність творчого підходу під час виконання професійно зорієнтованих завдань. Тому педагогічно доцільними в контексті проблеми, що досліджується, вважаємо також проблемний метод навчання.

Основна функція проблемного продуктивного навчання полягає в отриманні

досвіду творчої діяльності, що допомагає сформувати особливі структури мислення [4]. Створення проблемної ситуації, вирішення якої потребує пошуку нових знань, аналізу інформації, зіставлення, встановлення зв'язків, узагальнення, логічного обґрунтування, переосмислення або видозміни наявних знань і використання їх у нестандартних умовах, породжує процес продуктивного мислення.

Розв'язання студентами проблемних професійно зорієнтованих завдань викликає об'єктивну потребу творчого пошуку нових способів дії та застосування креативного мислення. Продуктування іншомовної комунікативної взаємодії є найбільш умотивованим під час створення значимих для студентів проблемних ситуацій, спрямованих на реалізацію особистісного потенціалу, застосування набутого досвіду, розроблення власного освітнього продукту.

Проблемна ситуація, наближена до реального життя, створює умови для органічного поєднання реальної й навчальної іншомовної мовленнєвої діяльності, що спонукає до діалогічної взаємодії тих студентів, які характеризуються низькою комунікативною активністю, проте здатні аналізувати явища, процеси, ситуації.

Важливим методом розвитку гнучких умінь, що є різновидом проблемного методу, вважаємо кейс-метод, який передбачає вивчення та аналіз професійно зорієнтованої ситуації для визначення оптимальних шляхів її вирішення. Результати навчальної діяльності можуть бути представлені як усно, так і письмово, у формі дебатів, презентації, рольової чи ділової гри, есе, звіту, ділового листа тощо. Використання кейс-методу на занятті ІМПС сприяє стимулюванню комунікативної активності, розвитку когнітивної гнучкості, вміння орієнтуватися в нетиповій ситуації, мислити аналітично, логічно, системно, критично, креативно, вміння знаходити раціональне вирішення проблеми, аргументовано висловлювати свою точку зору.

Отже, доцільність застосування кейс-методу в навчанні ІМПС убачаємо в можливості розвивати одночасно мовленнєві, когнітивні, фахові та гнучкі міжпрофесійні вміння поряд із важливими установками, ціннісними орієнтаціями й особистісними якостями на основі практико зорієнтованої ситуації.

Уважаємо, що комплексно розвивати важливі для майбутньої професійної діяльності вміння й удосконалювати іншомовну комунікативну компетентність дає змогу також метод проєктів.

Проєктна діяльність є сукупністю навчально-пізнавальних прийомів, що допомагають

вирішити навчальну проблему з обов'язковою презентацією реального, практичного результату, оформленого в той чи інший спосіб [7]. Застосування проектного методу навчання забезпечує реалізацію особистісно зорієнтованого, діяльнісного, розвивального і креативного підходів до навчання ІМПС. Проектна діяльність передбачає інтеграцію знань із різних предметних галузей, глибоке осмислення студентами навчальної проблеми, дослідницький пошук, розвиток творчого потенціалу.

Актуальність використання проектування в системі вищої професійної освіти з метою розвитку гнучких міжпрофесійних умінь пов'язана з тим, що під час групової роботи над проектом створюється середовище, наближене до умов майбутньої професійної діяльності, відбувається продуктивна взаємодія у співпраці, підвищується рівень емоційного інтелекту в процесі конструктивного вирішення суперечок, виявляються лідерські якості, здатність до переконання. Залучення прийомів самооцінювання та взаємооцінювання сприяє розвитку самоаналізу, критичної оцінки результатів і досягнень, стає мотиваційним стимулом до вдосконалення й розвитку. Важливо наголосити, що взаємооцінювання групової проектної роботи варто здійснювати на основі заздалегідь розроблених та обговорених зі студентами критеріїв, у тому числі тих, які виявляють показники розвитку гнучких міжпрофесійних умінь.

Власний педагогічний досвід використання методу проектів на заняттях ІМПС переконує, що групове виконання проекту має велику дидактичну цінність, оскільки студенти активно залучаються до іншомов-

ної комунікативної взаємодії; підвищується мотивація до навчання; створюються умови для творчої самореалізації у співпраці; розвивається навчальна автономія, ініціативність, критичне мислення, адекватна самооцінка. Ефективно організована груповою робота є більш продуктивною порівняно з індивідуальною, а її результат є детальніше розробленим і більш креативним [1].

Неодноразово зазначалося, що формування гнучких умінь буде найефективнішим в умовах інтерактивного навчання. Так, дієвими інтерактивними методами в контексті досліджуваної проблеми вважаємо метод дискусії та ігровий метод (ситуаційно-рольові ігри, ділові ігри).

Важливість дискусійного методу для розвитку гнучких міжпрофесійних умінь, зокрема вміння вести переговори, полягає в можливості стимулювати студентів до усного мовлення, розвивати здатність активно слухати, логічно викладати думки, перефразувати сказане, логічно аргументувати свою точку зору, переконувати, толерантно сприймати думки, що відрізняються від власних, знаходити компроміс, поділяти позицію партнерів. Саме тоді студенти набувають таких особистісних якостей, як когнітивна гнучкість, толерантність, розсудливість, емоційний інтелект, центрованість на партнері тощо.

Ігровий метод, зокрема ділові та ситуаційно-рольові ігри, моделюють професійні ситуації, на прикладі яких майбутні фахівці вчаться аналізувати, розробляти варіанти вирішення проблем, приймати найоптимальніші рішення; виробляти механізми співпраці; розвивати критичне, креативне мислення, прагнення до самоаналізу.

Таблиця 1

Інтерактивні методи розвитку гнучких міжпрофесійних умінь

Інтерактивні методи	Гнучкі вміння й особистісні якості
Кооперативний метод	Уміння діяти узгоджено в команді; вміння виробляти механізми співпраці; емоційний інтелект (усвідомлення власних емоцій та емоцій оточуючих людей, емпатія, саморегуляція, внутрішня мотивація); комунікативні вміння (активного слухання, переконання, аргументації тощо); вміння вести переговори, приймати рішення; креативність; когнітивна гнучкість; критичне мислення
Проблемний метод, кейс-метод	аналітичне, логічне, системне, критичне, креативне мислення та когнітивна гнучкість; уміння орієнтуватися в нетиповій ситуації; вміння вирішувати складні завдання; вміння знаходити раціональне рішення; комунікативні вміння
Метод проектів	Уміння пошуку й аналізу інформації, планування; вміння виробляти механізми співпраці, діяти узгоджено, знаходити компроміс; критичне, креативне мислення; вміння проводити презентації, виступати публічно; ініціативність, адекватна самооцінка
Дискусійний метод	Комунікативні вміння; вміння критично мислити; вміння вести рівноправний діалог; уміння знаходити компроміс, поділяти позицію партнерів; когнітивна гнучкість; толерантність, розсудливість, центрованість на партнері
Ігровий метод	Креативне мислення; вміння вербальної та невербальної комунікації; когнітивна гнучкість; уміння вести діалог; уміння виробляти механізми міжособистісної взаємодії, діяти узгоджено; вміння приймати нестандартні рішення

Ураховуючи вищезазначене, пропонуємо таблицю доцільних та ефективних, на нашу думку, методів для розвитку гнучких міжпрофесійних умінь.

Висновки з проведеного дослідження. Безумовно, інтерактивні методи, що використовуються для розвитку гнучких міжпрофесійних умінь на занятті ІМПС, не обмежуються запропонованими методами, а їх вибір залежатиме від цілей заняття, мовної підготовки студентів, їхніх індивідуальних особливостей, раціональності застосування з погляду наявності часу, технічного оснащення, ресурсів та інших чинників.

Запропоновані інтерактивні методи сприяють, на нашу думку, стимулюванню іншомовної комунікативної взаємодії, виникненню потреби в підвищенні фахової підготовки, виявляються дієвими й ефективними для розвитку гнучких міжпрофесійних умінь та особистісних якостей, необхідних для самоактуалізації й самореалізації майбутнього фахівця в професійній сфері. Перспективу подальших досліджень убачаємо в розробленні завдань для розвитку гнучких умінь на занятті ІМПС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гагіна Н. Оцінювання групової проектної діяльності студентів на занятті з іноземної мови. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*. 2013. № 3. С. 97–101.
2. Длугунович Н. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Технічні науки»*. 2014. № 6. С. 239–242. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_tekh_2014_6_47 (дата звернення: 25.12.2018).
3. Ивонина А., Чуланова О., Давлетшина Ю. Современные направления теоретических и методических разработок в области управления: роль soft-skills и hard skills в профессиональном и карьерном развитии сотрудников. *Интернет-журнал «Науковедение»*. 2017.

Т. 9. № 1. URL: <http://naukovedenie.ru/PDF/90EVEN117.pdf> (дата обращения: 25.12.2018).

4. Лернер И. Проблемное обучение. Москва : Знание, 1974. 64 с.
5. Ломов Б. Методологические и теоретические проблемы психологии. Москва : Наука, 1984. 444 с.
6. Милерян Е. Психология формирования общетрудовых политехнических умений. Москва : Педагогика, 1973. 300 с.
7. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учебное пособие для студентов пед. вузов и системы повышения квалиф. пед. кадров / Е. Полат и др. ; под ред. Е. Полат. Москва : Академия, 2002. 272 с.
8. Татаурщикова Д. Softskills это унифицированные навыки и личные качества, которые повышают эффективность работы и взаимодействия с другими людьми. URL: <https://4brain.ru/blog/soft-skills/> (дата обращения: 25.12.2018).
9. Шипилов В. Перечень навыков soft-skills и способы их развития. URL: https://www.cfin.ru/management/people/dev_val/soft-skills.shtml (дата обращения: 25.12.2018).
10. Gray A. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution/> (access date: 25.12.2018).
11. Circles of learning. Cooperation in the classroom / D.W. Johnson et al. Alexandria, Va. : Association for Supervision and Curriculum Development, 1984. 89 p.
12. Kagan S., Kagan M. Cooperative learning. San Clemente, CA : Kagan Publishing, 2000. 479 p.
13. Workforce connections: key “soft skills” that foster youth workforce success: toward a consensus across fields / L.H. Lippman et al. Washington, DC : Child Trends Publication, 2015. 56 p. URL: <https://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/workforce-connections-soft-skills-small.pdf> (access date: 25.12.2018).
14. World Economic Forum – 2016. The Future of Jobs. Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs.pdf (access date: 25.12.2018).